

EVACUATIES

banger misschien nog, waren de voorgevoelens van de ca. zeventhonderdvijftig joodse vluchtelingen uit Duitsland die, in de vroege uren van die rode mei, in het kamp Westerbork door schieten in de verte gewekt werden en spoedig beseften dat de vervolgers en pijnigers aan wie zij met moeite waren ontsnapt, weer in aantocht waren.

De evacuaties

Het plan was, de kampbevolking van Westerbork per trein via Zwolle over te brengen naar Dordrecht en vandaar per schip naar Zeeuws-Vlaanderen. Meer dan eens had de ambtelijke Commissie Afvoer Burgerbevolking die, via haar bureau, deze en andere evacuaties in samenwerking met de militaire autoriteiten en de directie van de Nederlandse Spoorwegen grondig voorbereid had, er bij de regering op aangedrongen, geen risico's te nemen en de Duits-Joodse vluchtelingen van Westerbork tijdig naar een oord over te brengen dat niet zo dicht bij de Duitse grens lag. 'Uit vrees voor de indruk die de afvoer van het kamp in binnen- en buitenland zou wekken', had, aldus Koolhaas Revers in zijn gedetailleerde geschiedenis der evacuaties, de regering beslist dat het transport uit Westerbork eerst mocht plaats vinden na het begin van het Duitse offensief.¹

Mr. J. Cramer, voorzitter van de Stichting Opbouw Drente en tegelijk voorzitter van de commissie van toezicht op het kamp Westerbork, werd op die rode mei 's morgens vroeg gewekt door de opperrabbin van Leeuwarden, A. S. Levisson, die zich per auto onmiddellijk naar het kamp wilde begeven. 'Hij maakte', zei mr. Cramer ons achttien jaar later, 'een onvergetelijke indruk op mij. Hij was volkomen rustig en zei alleen, toen wij bij het kamp kwamen: 'God regeert.'² Een evacuatietrein stond bij het station Hooghalen gereed. Om kwart voor negen waren daar de laatste kampbewoners gearriveerd³ - maar vertrek in de richting Zwolle had geen zin. Daar was (dat bericht was naar Hooghalen doorgelopen) de spoorbrug even na zes uur opgeblazen. Wat te doen? Besloten werd, de trein met vluchtelingen naar Leeuwarden te dirigeren. Of nog pogingen ondernomen zijn, de vluchtelingen vandaar met autobussen over de Afsluitdijk verder te zenden, is niet bekend - vermoedelijk waren door de vorderingsmaat-

¹ Koolhaas Revers: *Evacuaties*, p. 267. ² J. Cramer, 16 april 1958. ³ Van der Wiel: *Noordelijke provincies*, p. 64.